

Tweetalige woordenboeken Nederlands-Frans/Frans-Nederlands: een kritische beschouwing

door

G. JANSSENS

0. INLEIDING

In deze bijdrage komen alleen de *algemene* tweetalige woordenboeken Nederlands-Frans/Frans-Nederlands ter sprake. De tweetalige *vakwoordenboeken*, *beeldwoordenboeken*, *valentiewoordenboeken* enz. blijven dus buiten beschouwing.

Eerst wordt een beknopt overzicht gegeven van de geschiedenis van de tweetalige lexicografie Nederlands-Frans/Frans-Nederlands, daarna wordt aandacht besteed aan enkele eisen waaraan goede vertaalwoordenboeken moeten voldoen en ten slotte volgt een evaluatie van de belangrijkste hedendaagse dictionaires Nederlands-Frans/Frans-Nederlands.

1. BEKNOPTE GESCHIEDENIS

De voorlopers van de oudste tweetalige woordenboeken Nederlands-Frans en Frans-Nederlands waren, in een ruimer verband, de middeleeuwse tweetalige glossaria en vocabularii in het Latijn en de volkstaal, en, in een nauwer verband, ten eerste, de middeleeuwse gesprekboekjes om een vreemde taal te leren en, ten tweede, de in het begin van de 16de eeuw gepubliceerde meertalige systematische woordenlijsten. Het eerste gedrukte gesprekboekje met een Nederlandse tekst was het *Vocabulaire pour apprendre Latin, Romain et Flameng*, verschenen te Antwerpen in 1495. Maar het best bekende en meest verspreide was het in 1530 voor het eerst uitgegeven Nederlands-Franse *Vocabulare* van de Antwerpse onderwijzer Noël van Berlaumont, waarschijnlijk afkomstig van Velaines bij Doornik. Dit tweetalige leerboekje bevatte een drietal gesprekken, voorbeelden van brieven, een woordenlijst, regels betreffende de uitspraak van het Frans, en enkele gebeden in het Frans en Nederlands. Voorbeelden van systematische meertalige woordenlijsten uit de eerste helft van de

16de eeuw zijn de *Dilucidissimus dictionarius*, met Latijn, Nederlands, Frans, Spaans en Italiaans, verschenen te Antwerpen in 1534, en het Latijns-Frans-Nederlandse *Dictionariolum rerum maxime vulgarium in communem puerorum usum* van Joannes Paludanus (Jean Desmarez) uit Doornik, verschenen te Gent in 1544. Deze woordenlijsten werden net zoals de gesprekboekjes vrijwel alle gebruikt als schoolboek en waren gericht op het leren van een vreemde taal.

Het eerste echte tweetalige woordenboek Nederlands-Frans was het *Naembouck* uit 1546 van de Gentse drukker Joos Lambrecht. Vermoedelijk heeft Lambrecht gewerkt naar het model van de Latijns-Franse woordenboeken van de Fransman Robert Estienne, uitgegeven te Parijs in 1538 en 1542. Van het *Naembouck* verscheen een tweede uitgave in 1562 en een derde, onder de titel *Dictionaire Flameng-François*, in 1582. Het oudste alfabetische Frans-Nederlandse woordenboek was het *Vocabulaire françois-flameng* (Antwerpen, 1557) van de Antwerpse onderwijzer Gabriel Meurier, afkomstig van Avesnes in Henegouwen. Het was eigenlijk een bewerking van het beknopte Frans-Latijnse *Les mots François* (Parijs, 1544) van Estienne. In 1574 en 1584 kreeg het woordenboek van Meurier de titel *Dictionaire François-Flameng*. In 1563 gaf hij een tweede woordenboek uit, de *Dictionaire flameng-françois*, waarvoor hij gebruik maakte van o.a. het woordenboek van Lambrecht en het *Dictionariolum puerorum Latinogallicum* (Parijs, 1542) van Estienne.

Onder invloed van de bekende *Thesaurus Theutonicae linguae* uitgegeven door Christoffel Plantijn te Antwerpen in 1573 en Kiliaans *Dictionarium Teutonico-Latinum* uit 1574, zagen de tweetalige woordenboeken van het einde van de 16de eeuw er heel anders uit dan de zojuist besproken werken van Lambrecht en Meurier: ze waren veel moderner opgezet en waren ook heel wat vollediger. Voorbeelden zijn de *Dictionaire Flameng-François* en de *Dictionaire François-Flameng* van Mathias Sasbout, uitgegeven te Antwerpen in resp. 1576 en 1579, en de *Dictionaire ou promptuaire Flameng-François* en *François-Flameng* van de Fries E.E. Mellema, uitgegeven te Antwerpen in 1587, wat eigenlijk aangevulde bewerkingen waren van de woordenboeken van Sasbout.

In de 17de en de 18de eeuw neemt het aandeel van de Nederlands-Franse en Frans-Nederlandse woordenboeken binnen het geheel van de tweetalige lexicografie van het Nederlands sterk toe, omdat enerzijds er een definitief einde komt aan de overheersende positie van het Latijn als uitgangs- of doeltaal, en omdat anderzijds het Frans in die tijd de internationale taal bij uitstek was. Er verschenen eerst nog een aantal bewerkingen van het woordenboek van Mellema, o.a. van de hand van J.L. d'Arsty te Rotterdam in 1643. In 1654-1656 publiceerde de Rotterdamse onderwijzer Caspar van den

Ende zijn *Schat-kamer der Nederduytsche en Francoysche tale — Le gazophylace de la langue Francoise et Flamende* (Rotterdam). Grote concurrenten waren Pierre Marin en François Halma. Halma publiceerde in 1686 samen met C. Rouxel de *Dictionnaire nouveau François & Flamand* (Amsterdam-Utrecht), in 1708 verscheen zijn *Grand dictionnaire François & Flamend* (Amsterdam) en in 1710 zijn *Woordenboek der Nederduitsche en Fransche taalen* (Utrecht-Amsterdam). Marin publiceerde in 1696 een *Dictionnaire portatif Hollandois et François* (Amsterdam) en in 1701 het *Nieuw Nederduits en Frans woordenboek* (Amsterdam), dat in 1710 werd aangevuld met een *Dictionnaire complet François & Hollandois*. Van de woordenboeken van Marin en Halma verschenen de hele 18de eeuw door vele herdrukken en bewerkingen. Vermeldenswaard in de 18de eeuw zijn verder nog het in 1769 te Antwerpen verschenen *Nieuw Nederduitsch en Fransch woorden-boek* van de Hagenaar Jean des Roches, en het *Nederduitsch en Fransch woordenboek - Dictionnaire François-Hollandois* van O. Winkelman, uitgegeven te Utrecht in 1783.

In de 19de en de 20ste eeuw wordt de tweetalige lexicografie Nederlands-Frans/Frans-Nederlands een bloeiend bedrijf en komen er veel woordenboeken op de markt. Ik wil hier volstaan met het vermelden van de belangrijkste daarvan die nu nog in de boekhandel te vinden zijn. Uit de 19de eeuw stamt *Kramers' Frans-Nederlands/Nederlands-Frans Woordenboek*, dat in 1982 aan zijn 37ste druk toe was (Elsevier, Amsterdam/Brussel). *Wolters' Frans Woordenboek* verscheen voor het eerst in 1907. Het deel Nederlands-Frans kende in 1979 zijn 13de druk (die in 1986 aan zijn 11de oplage toe was), van het deel Frans-Nederlands verscheen in 1988 de 16de druk. Het *Standaard Groot Frans-Nederlands en Groot Nederlands-Frans Woordenboek* beleefde in 1985 zijn 7de druk (Standaard Uitgeverij, Antwerpen). Het is beter bekend onder de naam van zijn eerste bewerker, K.R. Gallas. Zo is ook het *Standaard Nederlands-Frans/Frans-Nederlands Handwoordenboek* beter bekend onder de naam van zijn eerste samensteller, B.M. Boerebach. Het kende in 1985 zijn 13de druk (Standaard Uitgeverij, Antwerpen-Weesp). L. Grootaers' *Nieuw Nederlands-Frans Woordenboek/Nouveau dictionnaire Français-Néerlandais*, verscheen voor het eerst in 1931 en was in 1982 reeds aan zijn 18de druk toe (Leuven/Brussel). In 1955 verscheen het *Prisma Nederlands-Frans Woordenboek* en het *Prisma Frans-Nederlands Woordenboek*. In 1989 kende het eerste zijn 23ste en in 1990 het tweede zijn 22ste druk (Uitgeverij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen). Behalve deze Prisma-pockets, zijn er ook pocketedities op de markt van o.a. Kramers, Wolters en Boerebach.

In de juist voorbije jaren '80 is een nieuwe generatie woordenboeken op de markt gekomen, die zichzelf completer en actueler noemt,

en waarvan de artikelen op een „nieuwe” manier gestructureerd zijn (cf.3). De oudste van die nieuwe generatie is het in 1981 verschenen *Groot Nederlands Larousse Woordenboek Frans-Nederlands*, in 1983 gevolgd door het deel *Nederlands-Frans* (Heideland-Orbis Hasselt). In 1983 ook kwam het *Van Dale Groot woordenboek Frans-Nederlands* op de markt en in 1985 het *Van Dale Groot woordenboek Nederlands-Frans* (Van Dale Lexicografie, Utrecht/Antwerpen). In 1988 verscheen er een handwoordenboeken-versie van deze vertalende Van Dales. Uit een joint venture van de uitgeverijen Les Dictionnaires Le Robert te Parijs en Van Dale Lexicografie te Utrecht, werd in datzelfde jaar de *Robert & van Dale Dictionnaire français-néerlandais/néerlandais-français* geboren. Laatstgenoemd woordenboek wordt in Nederland niet op de markt gebracht, om concurrentie met de vertaalwoordenboeken van Van Dale te vermijden.

Naast deze recente *gedrukte* tweetalige woordenboeken, werden de laatste decennia ook *elektronische* vertaalwoordenboeken ontwikkeld, die vaak geïntegreerd zijn in een automatisch of semi-automatisch computergestuurd vertaalsysteem. Zeer bekend is *Eurodicautom*, een on-line terminologische databank (van de Dienst Terminologie van de Commissie van de Europese Gemeenschappen) met wetenschappelijke en technische terminologie in de officiële Europese talen. *Eurodicautom* bevat ca. 400.000 termen (contextueel). De databank wordt maandelijks bijgehouden. Ook privé-vertaalbureaus stellen voor eigen gebruik automatische vertaalwoordenboeken samen. Men kan ze immers naar de eigen specifieke behoeften inrichten, ze kunnen meer uitgebreide informatie bevatten dan klassieke woordenboeken, ze kunnen makkelijk worden aangevuld en up-to-date gehouden, ze kunnen snel en door verschillende gebruikers tegelijkertijd worden geraadpleegd, ze kunnen worden ingeschakeld in een Computer-Aided Translation-system, enz. Voor de professionele vertaler ligt de toekomst duidelijk bij de elektronische meertalige woordenboeken.

Als we de geschiedenis van de gedrukte woordenboeken overzien, dan moeten we het volgende vaststellen. Woordenboeken hebben door de eeuwen heen andere woordenboeken beïnvloed, omdat de lexicograaf in de regel wil voortbouwen op hetgeen reeds bereikt werd, waardoor moeite, tijd en geld wordt gespaard. Deze invloed doet zich gelden in de nomenclatuur zowel als in de voorgestelde vertalingen. De schaduwzijden daarvan zijn overgenomen verkeerde of inmiddels verouderde vertalingen, en overgenomen verouderde of soms zelfs totaal onbestaande lemma's (de zgn. spookwoorden). Een schaduwzijde is ook dat als lexicografen te veel steunen op vroegere woordenboeken, de nieuwere algemene en technische woordenschat onvoldoende vertegenwoordigd is. Dit laatste geldt overigens ook voor de spreektaal, omdat de vroegere woordenboeken daar minder

aandacht aan besteedden. De hier genoemde gebreken zijn in sommige van de boven genoemde hedendaagse vertaalwoordenboeken helaas ruim vertegenwoordigd.

2. ENKELE EISEN VOOR VERTAALWOORDENBOEKEN

Vooraleer ik de beoordeling van enkele hedendaagse algemene woordenboeken Nederlands-Frans/Frans-Nederlands aanvat, wil ik graag ingaan op een drietal belangrijke eisen waaraan algemene vertaalwoordenboeken moeten voldoen. De eerste van die eisen ligt op het terrein van de macrostructuur, de tweede betreft de microstructuur en de derde heeft betrekking op zowel de micro- als de macrostructuur. De macrostructuur of nomenclatuur is het geheel van woorden of andere lexicale elementen dat in het woordenboek wordt behandeld. De verschillende onderdelen van de macrostructuur noemt men lemma's of ingangen. De microstructuur is het geheel van inlichtingen dat in de woordenboekartikelen over de lemma's wordt gegeven, zoals b.v. de uitspraak, de grammaticale informatie, de vertalingen, de verschillende labels of markeringen, de voorbeeldzinnen, enz.

Een eerste en basis-eis voor een goed hedendaags algemeen vertaalwoordenboek is, dat het gebaseerd moet zijn op een uitgebreid, systematisch aangelegd en representatief corpus van geschreven en gesproken hedendaags taalmateriaal in de brontaal, of op een verklarend woordenboek van de brontaal dat zelf op zo'n corpus gebaseerd is. Het geheel van lemma's in een algemeen vertaalwoordenboek, het geheel van woorden dus in de brontaal, moet de maatschappij, de cultuur, de technologie en de wetenschap (voor zover ze van belang zijn voor het brede publiek), de dagelijkse handel en wandel van de bevolking, kortom het gehele leven weerspiegelen van de taalgemeenschap in kwestie. Een goed algemeen vertaalwoordenboek Nederlands-Frans bevat dus niet alleen de actuele algemene Nederlandse woordenschat, maar ook die informele woorden, slangwoorden, vaktaalwoorden, technische termen enz. die geregeld in niet-specialistische Nederlandse teksten of gesprekken voorkomen. Het bevat zeker de woorden en uitdrukkingen voor begrippen die typisch zijn voor de Nederlandse maatschappij en het Nederlandse cultuurbeeld, zoals b.v. *heemraad* „lid van een waterschaps-, dijks- of polderbestuur”, *sinterklaasvers* „vers dat bij een sinterklaasgeschenk geschreven wordt (door de gever)”, *pijlerdam* „uit afzonderlijke, onderling verbonden pijlers opgebouwde dam”, *voordeurdelers* „mensen die gezamenlijk een huis bewonen en voorzieningen daarin ge-

zamenlijk gebruiken (met name m.b.t. de fiscus en het recht op of de hoogte van een sociale uitkering)”, *beschuit met muisjes* „ronde beschuit bestrooid met gesuikerde anijszaadjes (waarop getrakteerd wordt als er een baby is geboren)”. Een goed Nederlands-Frans woordenboek geeft ook het individuele karakter van het Nederlands weer, zoals dat tot uitdrukking komt in idiomatische uitdrukkingen, want juist die vormen een struikelblok voor de anderstalige. Voorbeelden zijn de uitdrukkingen *een bok schieten* en *vlinders in de buik hebben*, die heel wat anders betekenen dan een letterlijke vertaling doet vermoeden. Men kan ze weergeven met resp. *faire une gaffe* en *être d'humeur amoureuse*.

De eis dat een algemeen vertaalwoordenboek het leven en de maatschappij moet weerspiegelen van de brontaalgemeenschap, heeft als consequentie dat men geen Frans-Nederlands woordenboek kan maken door het Nederlands-Franse deel simpelweg om te keren, d.w.z. door de vertalingen als lemma voorop te zetten. Een aldus gemaakt Frans-Nederlands woordenboek zou immers niet de Franse leefwereld, maar de Nederlandse weerspiegelen. De woorden en uitdrukkingen die typisch zijn voor de Franse taalgemeenschap en die geen rechtstreekse equivalenten hebben in het Nederlands, zouden er in ontbreken. Voorbeelden zijn het gebruik van *vingt-deux* als signaal om aan te geven dat de politie eraan komt, zoals b.v. in *vingt-deux (voilà) les flics*, en de vrij courante verlan-uitdrukking *laisse béton* voor *laisse tomber* („, kap ermee, geeft 't op”).

Aan de eis dat een vertaalwoordenboek gebaseerd moet zijn op een uitgebreid, systematisch aangelegd en representatief corpus van geschreven en gesproken hedendaags taalmateriaal in de brontaal, of op een verklarend woordenboek van de brontaal dat op zo'n origineel corpus is gebaseerd, wordt door geen enkel Nederlands-Frans woordenboek voldaan. De nomenclaturen van zowel de hedendaagse algemene vertalende als verklarende handwoordenboeken van het Nederlands zijn voor het grootste gedeelte gebaseerd op de nomenclaturen van hun vroegere edities en/of op die van andere Nederlandse (vertaal)woordenboeken, meestal aangevuld met een in verhouding klein aantal (incidentele) gegevens uit disparate bronnen. Op de grote nadelen van deze praktijk heb ik boven reeds gewezen. De redenen waarom men op deze manier woordenboeken blijft samenstellen zijn hoofdzakelijk van economische aard: het aanleggen van een uitgebreid origineel tekstcorpus kost (veel) tijd en geld, en de uitgeverijen zijn vooralsnog niet bereid die dubbele investering te doen.

Een tweede eis voor een goed vertaalwoordenboek — ditmaal m.b.t. de microstructuur — is, dat het niet alleen correcte vertalingen of equivalenten moet geven, maar dat het bij die vertalingen ook de

informatie moet voegen die noodzakelijk is opdat niet-doeltaalsprekers ze correct zouden kunnen gebruiken. D.w.z. dat (d.m.v. labels) het register, het stijlniveau van de vertaling aangegeven moet zijn (b.v. *informeel*, *vulgair*, *schrijftaal*, *slang*, enz.), dat de semantische connotatie aangeduid moet worden (b.v. *eufemistisch*, *ironisch*, *pejoratief*, *beledigend*, enz.), het verspreidingsgebied (b.v. *Belgisch-Frans*, *Belgisch-Nederlands*, e.d.), het sociologisch toepassingsgebied (b.v. *studententaal*, *dieventaal*, *soldatentaal*, e.d.), het vak- of wetenschapsgebied (b.v. *rechtstaal*, *medische taal*, *computerterminologie*), enz. Ook moet het woordenboek duidelijk maken in welke semantische en syntactische context de vertaling kan worden ingepast, evt. d.m.v. voorbeeldzinnen. Voor niet-brontaalsprekers zou een goed vertaalwoordenboek (ook) de lemma's van een stilistische, semantische, sociologische, enz. labeling moeten voorzien.

Een derde eis waarop ik hier wil wijzen is, dat een goed vertaalwoordenboek — omdat het typisch een werkinstrument is — makkelijk bruikbaar moet zijn. Op het niveau van de macrostructuur betekent dat, dat de lemma's typografisch duidelijk onderscheiden moeten zijn van de rest van de tekst, en dat ze vooraan de regel moeten staan. De lemma's moeten ook strikt alfabetisch geordend zijn. Afleidingen en samenstellingen mogen dus niet samen met het grondwoord in hetzelfde artikel opgenomen worden, maar moeten als aparte lemma's op hun alfabetische plaats in de nomenclatuur staan. Onderzoek heeft immers aangetoond dat het in één artikel opnemen van verscheidene trefwoorden, het zgn. „nesting”, ertoe bijdraagt dat leerlingen van het secundair onderwijs bepaalde woorden niet vinden (zie Bogaards 1987). Op het niveau van de microstructuur moeten lange woordenboekartikelen zoveel mogelijk vermeden worden en moet men zorg dragen voor een heldere en eenvoudige structurering van de geboden informatie, zodat men snel en doeltreffend kan vinden wat men zoekt.

3. EVALUATIE VAN ENKELE HEDENDAAGSE DICTIONAIRES NEDERLANDS-FRANS/FRANS-NEDERLANDS

Het is niet mogelijk een hedendaags algemeen woordenboek Nederlands-Frans/Frans-Nederlands aan te wijzen dat volledig aan alle kwantitatieve en kwalitatieve eisen voldoet. Er is ook geen woordenboek dat op alle punten beter is dan de andere. Dictionaires verschillen onderling erg veel, zowel wat de kwaliteiten als wat de gebreken betreft. Wat ik hier dan ook wil doen is niet een ranglijst op

maken, maar voor de verschillende vertaalwoordenboeken aangeven wat hun belangrijkste positieve punten en tekortkomingen zijn.

Kramers (1982) is een behoorlijk compleet en helder woordenboek, dat de voornaamste inlichtingen geeft omtrent het semantisch en grammaticaal gebruik van de woorden in een doorgaans correcte taal.

Het bevat echter relatief weinig technische en nieuwe woorden en het geeft weinig voorbeelden.

Wolters (1979/1988) is helder, erg compleet en modern en geeft veel semantische, culturele en grammaticale inlichtingen.

Gallas (1985) bevat enorm veel woorden en voorbeelden, maar zowel de lemma's als de vertalingen zijn vaak verouderd, in onbruik, literair of gewoon fout. Bovendien zijn de typografie en de indeling niet erg duidelijk. Een voorbeeld van een verouderde of gewoon onjuiste vertaling is de weergave van *faire l'amour* met *het hof maken*. *Gallas* geeft vaak ook onhandige omschrijvingen i.p.v. vertalingen. Een *croque-monsieur* b.v. wordt omgezet in een *soort warme sandwich met kaas*, waar iedereen in Nederland die snack een *tosti* noemt en in Vlaanderen een... *croque monsieur*. *Gallas* heeft vaak ook een oubollig preutse houding t.o.v. de informele woordenschat. Achter *petit ange qui vous descend au gosier* staat *engeltje dat op je tong p...*, i.p.v. *pist*.

Gallas mag evenwel niet uitsluitend negatief beoordeeld worden. Het is het aangewezen woordenboek als men oudere teksten wil vertalen of als men het verouderde equivalent zoekt van verouderde woorden.

Boerebach (1985) is vrij compleet en helder ingedeeld. Het geeft nuttige en nauwkeurige inlichtingen omtrent de trefwoorden en hun gebruik. Er zijn echter weinig voorbeelden en de vertalingen zijn niet altijd modern. Er schijnt een volledig nieuwe druk in voorbereiding te zijn.

Grootaers (1982) geeft uitspraakgegevens over zowel de Nederlandse als de Franse lemma's en geeft ook inlichten over „le bon usage”. Het is echter niet bijzonder up-to-date en het aantal trefwoorden is niet zo groot. Bovendien wordt het gebruik bemoeilijkt omdat men het woordenboek moet omdraaien om het andere deel te raadplegen.

Prisma (1989/1990) bevat proportioneel een behoorlijk aantal woorden en inlichtingen, waaronder ook veel nieuwe woorden en technische termen. De typografie en de ordening zijn echter niet zo helder. De leesbaarheid laat te wensen over. Bovendien worden er geen inlichtingen gegeven over de Nederlandse woorden, wat voor de Franstalige gebruiker een handicap is. *Prisma* is geen slecht pocketvertaalwoordenboek, maar er is een *Kramers' Pocket* Nederlands-

Frans en Frans-Nederlands Woordenboek (1987) dat vooral kwantitatief beter is.

De vertalende *Larousse* (1981/1983) bevat zeer veel lemma's (ook recente), waaronder veel geografische en historische namen en begrippen die vaak niet te vinden zijn in andere vertaalwoordenboeken. Het was het eerste woordenboek Nederlands-Frans/Frans-Nederlands waarin de artikelen anders dan op de tot dan toe gebruikelijke manier waren gestructureerd, d.w.z. dat het lemma eerst gevolgd wordt door alle vertalingen en bloc, waarachter — eveneens en bloc — alle voorbeeldzinnen en vaste verbindingen volgen die bij de vertalingen horen. Het voordeel van deze ordening (waarvan het principe in de jaren zestig in de (Duitse) lexicografie werd geïntroduceerd door Gerhard Wahrig) is dat zowel de vertalingen als de voorbeeldzinnen sneller kunnen worden opgezocht. De vertalende *Larousse* wordt op dit ogenblik door de uitgeverij niet meer op de markt gebracht.

Ook de artikelen van de *Van Dales* Frans-Nederlands/Nederlands-Frans (1983/1985) hebben een speciale structuur, die echter ingewikkelder is dan die van de *Larousse*. Na de grammaticale en evt. andere gegevens over het trefwoord, volgen eerst — en bloc — alle (hoofd)vertalingen, en daarna — achter een zgn. dropje (♦) en eveneens en bloc — alle voorbeeldzinnen en vrije en vaste verbindingen. Die voorbeeldzinnen en verbindingen staan niet in een willekeurige volgorde, maar zijn gerangschikt op grond van de woordsoort van bepaalde elementen uit de context van het trefwoord. Hiervoor wordt een zgn. cijfer-punt-cijfercode gebruikt. Het cijfer voor de punt heeft betrekking op het (inhoudelijk) meest kenmerkende element uit de context van het trefwoord. Is dat een zelfstandig naamwoord, dan wordt het cijfer 1 gebruikt. Een bijvoeglijk naamwoord draagt het cijfer 2. Een 3 duidt een werkwoord aan, een 4 een voornaamwoord, een 5 een bijwoord, een 6 een voorzetsel, een 7 een telwoord of een lidwoord, een 8 een voegwoord en een 9 een tussenwerpsel. Het cijfer na de punt verwijst naar het vertaalprofiel voor het dropje. De voordelen van deze structuur worden in de inleiding van de *Van Dales* opgesomd. Op een aantal theoretische en praktische nadelen van de cijfer-punt-cijfercode hebben Geeraerts 1985 en Janssens 1990 gewezen.

De vertalende *Van Dales* zijn vrij compleet, up-to-date en besteden enige aandacht aan de spreektaal. Van het deel Frans-Nederlands verscheen begin 1990 een tweede druk, met een 50.000-tal wijzigingen t.o.v. de eerste editie uit 1983 (de tweede druk van het deel Nederlands-Frans verschijnt waarschijnlijk begin 1991). De Nederlandse vertalingen zijn meestal correct en modern. De *Van Dales* geven veel informatie over de Franse lemma's en vertalingen en ze bevatten een degelijk grammaticaal compendium over het Frans. De

Franstalige gebruiker krijgt veel minder informatie over de Nederlandse lemma's en vertalingen (o.a. geen uitspraakgegevens, resp. geen genus).

Dat laatste is dan weer wel het geval in de *Robert & Van Dale* (1988), die speciaal voor een Franstalig publiek is gemaakt. Van alle Nederlandse lemma's worden b.v. systematisch grammaticale inlichtingen en de uitspraak gegeven. De *Robert & Van Dale* bevat echter minder woorden dan de vertalende *Van Dales*.

Het is duidelijk dat het ideale woordenboek Nederlands-Frans/Frans-Nederlands (nog) niet bestaat. Voor gebruik op de middelbare school zijn *Kramers*, *Boerebach* en *Wolters* niet slecht. Van die drie geeft *Wolters* de meeste informatie, m.n. over het Frans (*Wolters* is dus interessanter voor de Nederlandstalige dan voor de Franstalige gebruiker). De *Van Dales* zijn vooral geschikt voor het hoger onderwijs. Hoewel ze enkele storende fouten bevatten, vooral in het Frans, zijn het op dit ogenblik toch de beste vertaalwoordenboeken. Voor de Franstalige gebruikers is het handig om er ook de *Robert & Van Dale* bij te hebben.

Ten slotte nog een algemene opmerking over de hedendaagse woordenboeken Nederlands-Frans/Frans-Nederlands. De meeste zijn door en voor Nederlandstaligen gemaakt: ze geven meer inlichtingen over het Frans dan over het Nederlands en ze bevatten minder fouten en onvolkomenheden in het Nederlands dan in het Frans. De delen Frans-Nederlands bevatten meestal ook slechts 2/3 of minder van het aantal lemma's in het corresponderende deel Nederlands-Frans.

4. SLOTBESCHOUWINGEN

Tot besluit wil ik even ingaan op de verantwoordelijkheid van resp. de uitgeverijen, de lexicografen en de universiteiten i.v.m. (vertaal)woordenboeken.

(1) Opdat de nomenclatuur van de (vertaal)woordenboeken van het Nederlands vollediger en actueler zou kunnen worden gemaakt, moeten woordenboekuitgeverijen investeren (individueel of gezamenlijk) in het aanleggen van een uitgebreide en representatieve woord-databank van het hedendaagse geschreven en gesproken Nederlands. Een andere mogelijkheid is, dat zij (financieel en/of materieel) participeren in de taalbank van b.v. het Instituut voor Nederlandse Lexicologie te Leiden.

(2) Lexicografen moeten er niet alleen zorg voor dragen dat hun woordenboeken de informatie bevatten die de gebruikers nodig hebben, ze moeten er ook voor zorgen dat die informatie voor de gemid-

delde gebruiker bevattelijk is en snel kan worden opgezocht. Een recent onderzoek, waarover ik elders verslag heb gedaan (zie Janssens 1990), heeft aangetoond dat de speciale ordening van de microstructuur van de Van Dale-dictionaires b.v. niet gebruiksvriendelijk is. Om gebruiksvriendelijke woordenboeken te kunnen maken is grondig en uitgebreid onderzoek naar het gebruik van woordenboeken en naar de lexicografische behoeften en mogelijkheden van de verschillende categorieën woordenboekgebruikers onontbeerlijk. Er is daarover nog te weinig bekend. Het onderzoek in die zin is pas een tiental jaren geleden begonnen (zie o.a. Tomaszczyk 1979, Baxter 1980, Béjoint 1981, Hartmann 1983, Galisson 1983, Bogaards 1987). Dit onderzoek behoort tot de taken van de universiteiten en de wetenschappelijke instituten die zich met lexicologie en lexicografie bezighouden.

Bibliografie

- BAXTER J. „The dictionary and vocabulary behavior: a simple word or a handful”. *TESOL Quarterly* 14 (1980), 325-336.
- BÉJOINT H. „The foreign student's use of monolingual English dictionaries: A study of language needs and reference skills”. *Applied Linguistics* 2 (1981), 207-222.
- BOGAARDS P. „Tweetalige handwoordenboeken voor enigszins gevorderde taalverwerwers”. *Lexicologie. Toegepaste taalwetenschap in artikelen* 27 (Amsterdam 1987), 42-49.
- CLAES F. „De lexicografie in de zestiende eeuw”. D.M. Bakker, G.R.W. Dibbets, *Geschiedenis van de Nederlandse taalkunde* (Den Bosch 1977), 205-217.
- FRANCART M.P. *Kritiek op het woordenboek Van Dale (F-N) op basis van een vergelijking met andere woordenboeken* (mémoire de licence, Université de Liège, 1986-1987).
- GALISSON R. „Image et usage du dictionnaire chez les étudiants (en langue) de niveau avancé”. *Etudes de Linguistique Appliquée* 49 (1983), 5-88.
- GEERAERTS D. JANSSENS G., *Wegwijs in woordenboeken. Een kritisch overzicht van de lexicografie van het Nederlands* (Assen 1982).
- GEERAERTS D. Bespreking van Van Dale Groot Woordenboek van Hedendaags Nederlands. *Leuvense Bijdragen* 74 (1985), 209-225.
- GOETSCHALCKX J., ROLLING L. (eds) *Lexicography in the electronic age* (Amsterdam-New York-Oxford 1982).
- HARTMANN R.R.K. (ed.) *Dictionaries and their users* (Exeter 1979).
- HARTMANN R.R.K. „The bilingual learner's dictionary and its uses”. *Multilingua* 2-4 (1983), 195-201.
- HOYER A. „Een terminologiedatabank voor vertalers — meer dan een woordenboek”. *Lexicologie. Toegepaste taalwetenschap in artikelen* 27 (Amsterdam 1987), 77-87.
- JANSSENS G., GEERAERTS D. „Haalt het Woordenboek het jaar 2000?” *Ons Erfdeel* (1986), 69-76.
- JANSSENS G. „De relatie algemene woordenschat/vaktaalwoordenschat en de implicaties voor de lexicografie”. *De Nieuwe Taalgids* 81-2 (Groningen 1988), 161-170.
- JANSSENS G. *Lexicografie en overheid: aanzet tot een woordenboekenbeleid* ('s-Gravenhage 1988).

- JANSSENS G. „De Van Dale-vertaalwoordenboeken en hun gebruikers”. *Nederlands van Nu* XXXVIII-5 (1990), 135-142.
- KESSELS F., *Vergelijkende studie van enkele tweetalige woordenboeken N/F-F/N* (mémoire de licence, Université de Liège, 1982-1983).
- MERGEAI J.P., VANANDROYE J. „Les dictionnaires automatiques au service de l'enseignant et du traducteur”. *Bulletin* 5 (Braine-le-Comte 1987), 64-78.
- MOULIN A. „La traduction automatique, carrefour de disciplines” *Bulletin* 5 (Braine-le-Comte 1987), 28-36.
- REICHLING A. „De computer als hulpmiddel voor de terminologische problemen bij de Commissie van de Europese Gemeenschappen”. *Lexicologie. Toegepaste taalwetenschap in artikelen* 27 (Amsterdam 1987), 96-100.
- REY-DEBOVE J. *Etude linguistique et sémiotique des dictionnaires français contemporains* (The Hague-Paris 1971).
- SINCLAIR J.M. (ED.) *Looking Up. An account of the COBUILD Project in lexical computing* (London-Glasgow 1987).
- STERKENBURG P.G.J. van „De lexicografie in de middeleeuwen”. D.M. Bakker, G.R.W. Dibbets, *Geschiedenis van de Nederlandse taalkunde* (Den Bosch 1977), 197-203.
- TOLLENAERE F. de „De lexicografie in de zeventiende en achttiende eeuw”, „De lexicografie in de negentiende en twintigste eeuw”. D.M. Bakker, G.R.W. Dibbets, *Geschiedenis van de Nederlandse taalkunde* (Den Bosch 1977), 219-227, 229-246.
- TOMASZCZYK J. „Dictionaries: users and uses”. *Glottodidactica* 12 (1979), 103-119.
- ZGUSTA L. *Manual of Lexicography* (The Hague 1971).